

سخت افزاری این نوع از نظام بهره برداری حل شود این تعاونیها می توانند با تشکل کشاورزان و سازماندهی آنها زمینه را برای توسعه کشاورزی و یا در شکل کلی تر آن توسعه روستایی فراهم سازند.

برای مشخص شدن چارچوب نظری موضوع و نقش تعاونیهای تولید روستایی در ابتدا به تعریف نظامهای بهره برداری و تعاونیهای تولید روستایی پرداخته می شود.

۲- تعریف نظام بهره برداری و تعاونیهای تولید روستایی

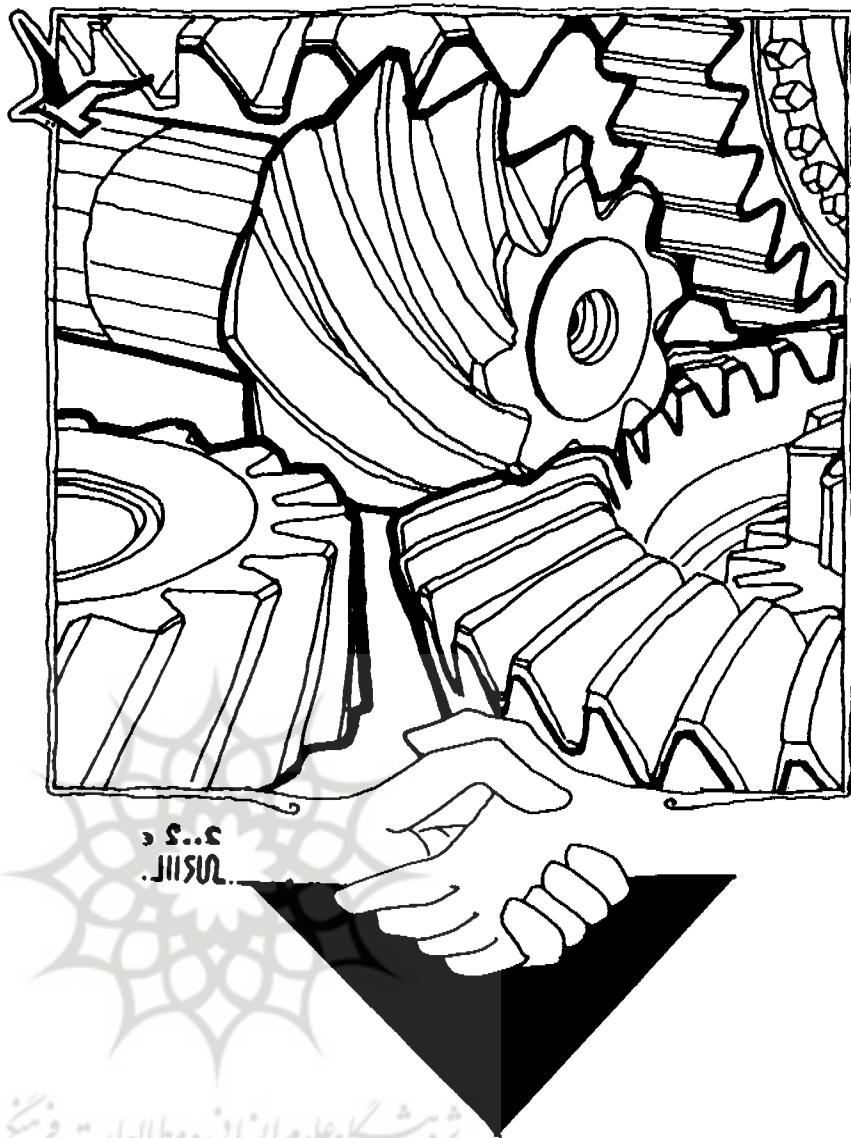
منظور از نظام بهره برداری سازمانی اجتماعی مرکب از عناصر به هم پیوسته است که با هویت و مدیریت واحد و در ارتباط متقابل با شرایط طبیعی و اجتماعی محیط خود امکان تولید محصولات کشاورزی را فراهم می سازد و در این ارتباط انواع نظامهای بهره برداری در ایران عبارتند از:

۱- نظام بهره برداری دهقانی (سنّتی) شامل: واحدهای خرددهقانی

۲- نظام بهره برداری تعاونی شامل: تعاونیهای سنّتی چون بنه، صحرا و... تعاونیهای مشاع و تعاونیهای تولید روستایی (کشاورزی)

۳- نظام بهره برداری تجاری شامل: مزارع و بهره برداریهای شخصی شرکت های سهامی زراعی و شرکتهای کشت و صنعت (عبداللهی: ۱۳۷۷، ص ۱۳)

با عنایت به تقسیمات انجام شده مشخص می شود که واحد بهره برداری مورد نظر ما شرکتهای تعاونی تولیدی باشند. منظور ما از تعاونیهای تولید، سازمانی است مبتنی بر اصول تعاون یعنی برابری اعضا در مدیریت و نظارت و نیز برابری نسبی در بهره برداری از خدمات و نتایج فعالیت سازمان که به صورت جمعی به

رضا صفری شالی (کارشناس ارشد توسعه روستایی)

تعاونیهای تولید روستایی ایران

کار تولید می پردازند و لذا با توجه به شرایط موجود، تولید جمعی می تواند در ابتدا از حوزه محدود و مشخص شروع شده و به تدریج گسترش یافته تا این که در نهایت تمام و یا قسمتی از امور و فعالیتها را دربرگیرد. در اینگونه تعاونیها معمولاً تهیه نهاده ها و فروش محصول نیز به صورت جمعی انجام می گیرد که باعث پایین آمدن هزینه ها و بالا رفتن درآمد کشاورزان می شود.

خرد شدن زمینهای کشاورزی در اثر ارت، محدودیت منابع و امکانات از طرفی و استفاده مطلوب و بهینه از زمینهای کشاورزی در شکل نظام بهره برداری یکپارچه و هماهنگ، از سوی دیگر، تعاونیهای تولید کشاورزی را طلب می کند. نتایج تحقیقات نشان می دهد که اگر این تعاونیها در شکل درست و صحیح خود هدایت شوند و با استفاده از دانش، پیش و تجربه صاحب نظران مشکلات نرم افزاری و

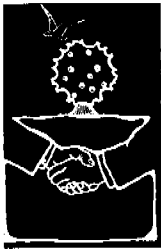
۱- مقدمه:

تعاونیهای تولید روستایی (کشاورزی) به عنوان یکی از نظامهای بهره برداری متناسب با وضعیت تولید کشاورزی در ایران امروز می باشند که هدف از تشکیل آنها بهره برداری مطلوب و کارا از زمینهای کشاورزی بوده است. زیرا امروزه با توجه به بالا رفتن جمعیت،

۶۴

جهاد

سال بیست و دوم - شماره ۲۵۱ - ۲۵۰
خرداد و تیر ۱۳۸۱

تولید روستایی، این تشکلهای را بر سایرین ترجیح می‌دهد و در دفاع از نظر خود می‌گوید: در تعاونیهای تولید علاوه بر تعاونی نمودن تولید و یکپارچه کردن اراضی، مکانیزه کردن کشاورزی، بالا بردن سطح دانش کشاورزی اعضا و در نتیجه بالا بردن سطح درآمد آنها از اهداف قابل تعقیب می‌باشد. بکارگیری مکانیزاسیون در کشاورزی سبب تسریع کاشت در سطوح وسیع می‌شود و در مرحله داشت، کنترل علفهای هرز، آفات و بیماریهای گیاهی را سهل نموده که بکارگیری آن به صورت انفرادی ممکن نیست ولی از طریق تعاونیهای تولید امکان پذیر می‌باشد (زهتابیان: ۱۳۶۸ صص ۱۷۱ تا ۱۶۵).

نصریان (۱۳۶۸) در مقاله‌ای با عنوان 'تحلیلی بر لزوم تشکیل نظامهای بهره‌برداری و انگیزه ایجاد شرکتهای تعاونی تولید' بیان می‌کند: در تعاونیهای تولید با رعایت اصل مالکیت فردی کشاورزان و تامین حقوق ناشی از آن به منظور یکپارچه کردن قطعات اراضی مزروعی زارعین داوطلب عضو شرکت در جهت امکان حداکثر بهره‌برداری از منابع آب و خاک کشور از طریق تاسیس شبکه‌های نوین و احداث راههای ارتباطی بین مزارع و

۴- مروری بر مطالعات انجام شده پیرامون تعاونیهای تولید روستایی

در این قسمت سعی شده که با ارایه نتایج و پیشنهادات قسمتی از تحقیقات انجام شده در مورد موضوع مورد مطالعه، به عوامل موثر در پیشرفت و توسعه این تعاونیها و همچنین ضعفها (و عواملی که باعث عدم موفقیت آنها در پاره‌ای از زمانها و مکانها شده‌اند)، به موارد درخور توجهی برسیم.

نوروزی (۱۳۵۴) در مطالعه مقدماتی که از تعاونیهای تولید روستایی کرمان به عمل آورده، عملکرد آن شرکتهای را در روستاهای تحت پوشش از لحاظ میزان و مقدار تولید و بالا بردن متوسط درآمد روستاییان با توجه به احیا و یکپارچه سازی و کاربرد ماشین آلات، موفقیت آمیز ارزشیابی کرده است (احمدی: ۱۳۷۸، ص ۳۹).

نجفی (۱۳۶۱) در تحقیق میدانی، شرکتهای تعاونی تولید گنجگران و فهلیان در شهرستان ممسنی استان فارس را از جنبه اقتصادی و اجتماعی مورد مطالعه قرار داده و آنها را موفق

۳- تاریخچه تعاونیهای تولید روستایی

پس از اصلاحات ارضی و در ابتدای دهه ۱۳۵۰، دولت در راستای افزایش تولیدات کشاورزی، یکدست نمودن کشت با توجه به حفظ مالکیت فردی بر زمین، توسعه برنامه‌ریزی در کشاورزی، استفاده بهینه از منابع آب و خاک و بهبود سطح زندگی روستاییان، گشایش شرکتهای تعاونی تولید روستایی را هدف قرار داد. روش کار در تعاونیهای تولید به این صورت بود که هر کشاورز به صورت جمعی در عملکردهای تولیدی مشارکت می‌کرد، آب نیز برای همه به صورت جمعی عرضه می‌شد. از سال ۱۳۵۱ لغایت ۱۳۵۷، ۳۹ شرکت تعاونی تولید روستایی در نقاط مختلف کشور به وجود آمده بود. از این تعداد، ۲۰ تعاونی پس از انقلاب منحل و زمینها به اعضا پس داده شد. اگرچه در سالهای اول انقلاب، توسعه این تعاونیها متوقف شده بود، ولی پس از چند سال، دولت متوجه شد که بسیاری از کشاورزان به علت کوچک بودن اراضی خود، قادر به تولید مناسب و افزایش تولید نیستند. بر این اساس در

دهه اخیر، توسعه این شرکتهای دستور کار برنامه‌های دولت قرار گرفت. (عربی: ۱۳۷۷، ص ۴۶)

هر شرکت دارای یک محدوده فعالیت است که بین سه تا پانزده روستا را دربرمی‌گیرد بنابراین کلیه امور زراعی در محدوده اراضی روستاهای قلمرو شرکت به طور یکجا مورد برنامه‌ریزی قرار می‌گیرد (ازکیا: ۱۳۷۴، ص ۲۵۷).

یکی از موارد اصلی و کاربردی که در هنگام تشکیل تعاونیها باید به آن دقت داشت اصل عضویت اختیاری و آزاد افراد همراه با اصل آموزش اعضا می‌باشد زیرا این دو اصل با یکدیگر دارای ارتباط مستقیم و تنگاتنگ می‌باشد و مثال بارزی که برای این موضوع می‌توان آورد بحث تعاونیها بعد از اصلاحات ارضی می‌باشد که در واقع بسیاری از روستاییان را مجبور کردند که اگر می‌خواستند زمین دریافت کنند باید عضو تعاونیهای روستایی شوند. در حالیکه روستاییان اصلا با اصول و قواعد تعاونی آشنایی نداشتند و آموزش اصولی هم در این زمینه انجام نگرفت و در نتیجه اعضا از تعاونیها استقبال نداشتند و تعدادی از آنها مجبور به انحلال یا ادغام شدند.

آشناساختن اعضا با اصول و شیوه‌های جدید کاشت، داشت و برداشت و... از اهداف مهم اینگونه واحدهای تولیدی می‌باشد. ایشان در پایان با توجه به اهداف این تعاونیها محسناتی را برای آنها ذکر می‌کند:

- ۱- جلوگیری از قطعه قطعه شدن اراضی مزروعی و در نتیجه جلوگیری از منابع آب و خاک کشور.
- ۲- سهولت در عرضه خدمات کشاورزی اعم از خدمات جنسی و ماشینی.
- ۳- بهره‌برداری از امکانات و ماشین آلات موجود.
- ۴- ایجاد روحیه تعاون و همکاری در بین کشاورزان به طوری که در زندگی آنها تاثیر فراوانی خواهد گذاشت.
- ۵- جلوگیری از افزایش هزینه تولید محصولات کشاورزی به طوری که همیشه هزینه‌های تولید در مقایسه با سایر روستاهای غیر عضو کمتر خواهد بود.
- ۶- امکان بکارگیری بیشتر تحقیقات و روشهای موثر و کاربرد آنها به دلیل کاهش

قلمداد نموده و نتیجه گرفته است که تشکیل این تعاونیها باعث افزایش درآمد اعضا به طور متوسط سالانه ۲۹ درصد شده است. عملکرد در هکتار محصولات اصلی به نحو قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است به طوری که میزان افزایش در گندم آبی ۵۰ درصد و در برنج ۴۷ درصد بوده است (نجفی: ۱۳۶۱، صص ۵۰ تا ۴۱).

سازمان مرکزی تعاون روستایی (۱۳۶۵) در گزارشی به وزارت کشاورزی، بر ایجاد و گسترش تعاونیهای تولید روستایی تاکید کرده و همچنین عملکرد آنها را از لحاظ کاهش هزینه‌های تولید، افزایش درآمد اعضا، رفع نیازهای اجتماعی، اقتصادی آنان (نظیر تامین نیازهای مالی، ایجاد شرایط کاری، تشویق به همکاری، کشت یکپارچه و...) موفقیت آمیز قلمداد کرده است (سازمان مرکزی تعاون روستایی: ۱۳۶۵، صص ۳۱ تا ۲۰).

زهتابیان (۱۳۶۸) در مقاله‌ای با عنوان 'تحلیلی بر لزوم شناخت نظامهای بهره‌برداری و ایجاد واحدهای تولیدی به شکل تعاونیهای

از لحاظ حقوقی، زمین هر کس در اختیار خودش قرار دارد، ولی بهره‌برداری به صورت گروهی و در چارچوب نظام شرکتی صورت می‌گیرد. به عبارت بهتر، پس از تبدیل اراضی پراکنده به قطعات مناسب یکپارچه، کل اراضی کشاورزان در داخل محدوده شرکت، به صورت گروهی در اختیار صاحبان نظران نسق زراعی قرار می‌گیرد. در هر گروه، تقسیم کار با توجه به میزان و برابر مساحت زمین تحت مالکیت صاحبان اراضی صورت می‌گیرد و یک نفر از اعضای گروه به عنوان سرگروه انتخاب می‌شود. درآمد ناخالص هر عضو تعاونی برحسب نهاده‌های کشاورزی که در اختیار دارد (آب، زمین، کار و سرمایه) تقسیم می‌شود. به طور کلی، هدف از گشایش این شرکتهای تعاونی عبارت بود از یکپارچه‌سازی زمینهای کشاورزی، آشناساختن کشاورزان با شیوه‌های نوین تولید، توسعه منابع آب و خاک و افزایش اشتغال از طریق توسعه صنایع روستایی. (عربی، ص ۴۶)

پراکندگی کاشت و همزمانه آن.

۷- کاهش مهاجرت در اثر با صرفه شدن تولید و افزایش جاذبه های تولید (نصریان: ۱۳۶۸، صص ۱۸۸ تا ۱۸۲).

اثنی عشری (۱۳۶۹)، در دومین سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستایی و کشت و صنعتها در مقاله خود، مزایایی را جهت تعاونی تولید ذکر نموده است از جمله این موارد: ایجاد تولید به سمت محصولات مورد نیاز، جایگزین مناسب و مفید نظامهای بهره برداری گذشته برای تولید و توزیع و همچنین سازمانی مشارکتی برای همکاری بین کشاورزان، مسئولان ترویج و دولت (اثنی عشری: ۱۳۶۹، صص ۳۰۲ تا ۲۹۶).

بارانی نیز در همین سمینار (۱۳۶۹)، در مقاله ای با عنوان «یکپارچه نمودن اراضی کشاورزی در قالب تعاونی های تولید روستایی، گامی در جهت کاهش مصرف آب» در ابتدا با ذکر تعریف و مشخصات این تعاونیها، به نقش آنها در اعمال مدیریت متمرکز در جهت بکارگیری روشهای نوین آبیاری و جلوگیری از مصرف بی رویه آب با اجرای کشت یکپارچه و یکنواخت، پرداخته و امتیازاتی را برای تعاونیهای تولید برمی شمارد از جمله: تنظیم و هدایت نوع کشت متناسب با آب و هوای هر منطقه، استفاده بهینه از ماشین آلات، مبارزه با آفات و بیماریها در سطح وسیع، تبدیل و فرآوری محصولات و بازاریابی و فروش تولیدات کشاورزی، استفاده از روشهای یکپارچه کشت و در نتیجه پایین آوردن هزینه ها و بالا بردن درآمد کشاورزان با حداکثر استفاده از آب موجود و جلوگیری از مصرف بی رویه آن (بارانی: ۱۳۶۹، ۱۰۷ تا ۱۰۳).

انوشیروانی و طه (۱۳۷۲)، در مقاله ای با عنوان «شرکتهای تعاونی تولید روستایی: مروری در پیشینه و نگاهی به مسایل و مشکلات»، با نگاهی به تاریخچه تشکیل تعاونی های تولید روستایی در ایران، به ضرورت تشکیل آنها پرداخته و آورده است که: با توجه به افزایش سالانه ۲/۵ میلیون نفری و نیاز به غذا و اشتغال و... از سوی دیگر کوچک بودن واحدهای تولیدی کشاورزی و پراکندگی آنها، تنگناهایی را در کار تولیدات کشاورزی ایجاد کرده است که در بیشتر موارد راه حل برطرف کردن این مسایل را در استفاده از شیوه تعاون و نظامهای بهره برداری به شکل تعاونی جستجو کرده اند. اما ایشان در مطالعه خود مسایل و مشکلات مبتلا به این نهاد را به دو دسته تقسیم می کند: اول مشکلاتی که در رابطه با مسایل اقتصادی و اجتماعی مناطق استقرار این شرکتهاست، دوم مسایلی که به نحوه تشکیل و اداره و ارایه خدمات شرکتهای مذکور مربوط است: مسئله مالکیت زمین، پراکندگی و کوچک بودن اراضی کشاورزی، مشکل تامین آب، نهاده ها و اعتبارات، تبعیت نکردن کشاورزان از برنامه سالانه کشت شرکت، کمبود نیروی انسانی متخصص و تداخل وظایف با سایر نهادها از جمله این مشکلات می باشد (انوشیروانی و طه: ۱۳۷۲، صص ۱۲۶ تا ۱۱۸).

انوشیروانی و طه با نگاهی به

تاریخچه تشکیل تعاونی های تولید

روستایی در ایران، به ضرورت

تشکیل آنها پرداخته و آورده است که:

با توجه به افزایش سالانه ۲/۵ میلیون

نفری و نیاز به غذا و اشتغال و... از

سوی دیگر کوچک بودن واحدهای

تولیدی کشاورزی و پراکندگی آنها،

تنگناهایی را در کار تولیدات

کشاورزی ایجاد کرده است که در

بیشتر موارد راه حل برطرف کردن

این مسایل را در استفاده از شیوه

تعاون و نظامهای بهره برداری به

شکل تعاونی جستجو کرده اند.

بیست و یکم: ۱۳۷۵، صص ۵۹ تا ۵۶.

در گزارش گروه کار توسعه تعاونیهای تولید» به نقل از معاونت امور نظام بهره برداری وزارت کشاورزی (۱۳۷۶) آمده است: تجربه و نیز برخی مطالعات بازگویی آن است که شرکتهای تعاونی تولید توانسته اند از طریق متشکل نمودن نیروهای انسانی و ایجاد روحیه همدلی و حسن مسئولیت مشترک در زمینه یکپارچه کردن اراضی و متمرکز نمودن سرمایه های هر چند قلیل و اندک روستاییان، با استفاده از تسهیلات به وجود آمده توسط دولت، نسبت به تامین ماشین آلات و نهاده های کشاورزی و استفاده مطلوب از امکانات موجود، به افزایش محصول تا حد ۲/۵ برابر در مقایسه با بهره برداری های مجاور نایل آیند و هزینه های تولید را به نصف کاهش دهند. (موسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی: ۱۳۷۵، ص ۱۹)

در مقاله ای از آقای عربی (۱۳۷۷) شرکتهای تعاونی تولید به عنوان راهبرد توسعه روستایی در ایران «ذکر شده، و ایشان مزایای زیادی را برای تعاونیها بیان کرده که از جمله آنها: حفظ و بقای مالکیت زمین که باعث دلگرمی روستاییان می شود، فقدان ارزشهای سهام در رابطه با مقدار زمین و رعایت حرمت رای افراد به صورت هر نفر یک رای و وجود امتیاز برای همه افراد، حفظ حدود و مرزهای قطعات زمین کشاورزان، هماهنگی و اشتراک مساعی در کارهای اجرایی شرکت توسط کشاورزان، استفاده بهینه از انواع منابع، افزایش تولیدات کشاورزی، کمک به یکپارچه سازی و مکانیزاسیون کشاورزی، افزایش اوقات بیکاری اعضا و در نتیجه اشتغال آنها در بخشهای دیگر (دامداری، صنایع روستایی و...) ارایه امکانات و وسایل رفاهی بیشتر برای اعضا و... (عربی: ۱۳۷۷، ص ۴۶).

عبداللهی (۱۳۷۷) در تحقیق نظامهای بهره برداری در ایران «می گوید: تعاونیهای تولید (غیر از مشاع) با توجه به عملکرد بالا در همه زمینه های اقتصادی اجتماعی و فرهنگی، فنی و زیست محیطی شامل میزان بهره وری، سود، بازدهی، عوامل تولید، جلب مشارکت و رضایت حقیقی اعضا، تامین رفاه و ایجاد شرایط مناسب برای رشد آگاهی و ویژگیهای شخصیتی آنان، انجام عملیات زیربنایی، بهزرایی، کاربرد روشها و فنون نوین کشاورزی، بهره گیری صحیح از ابزار و ماشین آلات و استفاده مناسب از نهاده های کشاورزی» حفظ منابع و جلوگیری از ضایعات و غیره به عنوان یکی از دو نظام بهره برداری مناسب در ایران فعلی می باشد (عبداللهی: ۱۳۷۷، صص ۲۵۵ تا ۲۵۱).

در تحقیقی که توسط آقای احمدی (۱۳۷۸) در مورد تعاونیهای تولید استان فارس انجام گرفته است این نوع تعاونیها را به ذات مفید دانسته و پیشنهاداتی از این قبیل داده است: انجام مطالعات پیرامون عوامل موثر بر ایجاد و گسترش تعاونیهای تولید روستایی، انجام مطالعات تطبیقی و مقایسه ای میان تعاونیهای تولید روستایی تشکیل شده در مناطق مختلف و... او همچنین در تحقیق خود نتیجه گرفته

است که بین ویژگیهای فردی و اقتصادی (به غیر از مقدار و اندازه زمین، سطح زیر کشت و همکاری اعضای خانواده) با منزلت اجتماعی پاسنخگویان، عضو بودن و یانبودن افراد رابطه معناداری وجود دارد (احمدی: ۱۳۷۸، صص ۱۴۴-۱۴۰).

سیاوش روحانی (۱۳۷۸) در طرح بررسی عملکرد شرکتهای تعاونی تولید روستایی استان همدان بیان می‌کند: این مطالعه نشان می‌دهد که تعاونیها در امر یکپارچه سازی زمینهای خرد و پراکنده و تغییر نظام بهره‌برداری از نظام خرده مالکی به نظام دست جمعی و انجام فعالیتهای گروهی ناموفق بوده‌اند ولی در امر توسعه مکانیزاسیون، بهبود روشهای آبیاری، افزایش بهره‌وری عوامل تولید، رواج بذراصلاح شده و بهبود روشهای بهره‌برداری به موفقیت‌های نسبی دست یافته‌اند. مشکل عمده شرکتهای راه‌اندازی شده سودآور نبودن فعالیتهای اقتصادی آنهاست که خوداتکایی مالی این شرکتهای را زیرسؤال برده است. یکی دیگر از عمده‌ترین نقاط ضعف شرکتهای در مدیریت آنهاست، کم تجربگی مدیران جوان که سابقه کار آنها در ۱۲ شرکت مورد مطالعه به این شرح است: ۶ نفر کمتر از یکسال، ۳ نفر بین ۲ تا ۷ سال، ۳ نفر بین ۸ تا ۱۰ سال، به بیان دیگر ۵۰

درصد از مدیران در بدو استخدام به عنوان مدیرعامل شرکت مشغول به کار شده‌اند (روحانی: ۱۳۷۸، صص ۱۸۷).

درویشی نیا (۱۳۷۹) در تحقیقی که در مورد ارزیابی میزان موفقیت شرکتهای تعاونی تولید روستایی در استان مازندران انجام داده است، متذکر می‌شود که: برای افزایش مشارکت اعضا

نگرش و رضایتمندی آنها افزایش می‌یابد و با افزایش هر سه اینها میزان مشارکت افزایش می‌یابد، با این تفاسیر، ابتدا باید میزان آگاهی اعضا را از شرکتهای تعاونی تولید روستایی بالا برد. با توجه به جداول مشخص می‌شود میزان آگاهی اعضا ۴۶٫۹۲ درصد از کل امتیاز بوده‌است یعنی در حد متوسط رو به پایین بود... با توجه به

امروزه در ایران بیش از ۲/۸ میلیون واحد بهره‌برداری که بیش از ۸۰ درصد آنها را واحدهای سستی خرد و دهقانی زیر ۱۰ هکتار تشکیل می‌دهند و فقط ۳۰ درصد اراضی کشاورزی را در اختیار دارند. متوسط اراضی هر یک از این واحدها کمتر از ۳ هکتار است که آن هم دره قطعه کوچک پراکنده است. خرید و پراکندگی اراضی به عنوان یک مشکل ساختاری مانع از انجام بهر ارضی و کاربرد صحیح روشهای علمی و استفاده مناسب از ماشین‌آلات و نهاده‌های نوین کشاورزی در جهت افزایش میزان بهره‌وری با ملاحظات زیست محیطی است به همین دلیل در قانون توسعه ضرورت ایجاد یک تحول بنیادی در ساختار کشاورزی و تبدیل کشاورزی سنتی به کشاورزی نوین سودآور به عنوان یک هدف استراتژیک مورد تاکید قرار گرفته است.

باید به موارد رضایتمندی و آگاهی آنها توجه کافی شود، از طرفی با توجه به نتایج تحقیق می‌توان گفت نگرش و رضایتمندی با آگاهی اعضا ارتباط معناداری را با اطمینان ۹۹٫۹ درصد نشان می‌دهد، بنابراین با افزایش آگاهی اعضا.

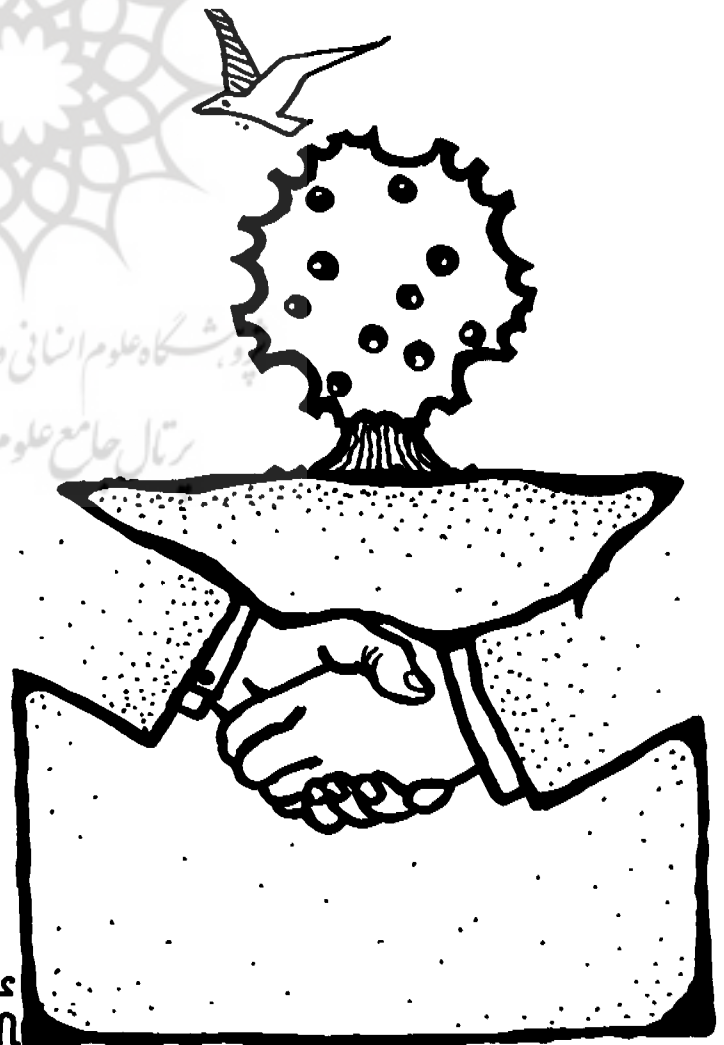
این که میزان موفقیت تعاونیها در حد متوسط رو به پایین و در برخی موارد کم می‌باشد پیشنهاد می‌شود شرکتهای تعاونی در طی سالهای اول فعالیت به انجام امور و فعالیتهای محسوس و قابل وصول بپردازند (این فعالیتهای عبارتند از تهیه و توزیع کود، سموم، بذور اصلاح شده و سایر نهاده‌های کشاورزی، مبارزه با آفات و امراض حیوانی و نباتی، فعالیتهای آموزشی ترویجی مورد نیاز اعضا، تهیه ماشین‌آلات کشاورزی و وسایل حمل و نقل برای استفاده جمعی، مطالعات خاکشناسی و احداث انبار) و در سالهای بعد به گسترش دامنه فعالیتهای بپردازند (این فعالیتهای عبارتند از: تامین اعتبارات و وامهای مورد نیاز اعضا، ایجاد سردخانه برای نگهداری محصول اعضا، تبدیل طبقه بندی و بسته بندی محصول اعضا، ایجاد مجتمعهای دامداری، دامپروری و آبیاری برای استفاده جمعی، تعیین حدود و مساحت قطعات مناسب برای کشاورزی، یکپارچگی اراضی). در این صورت با در نظر گرفتن این عوامل می‌باشد که این تعاونیها می‌توانند از نظر جذب اعضا و کارکرد موفق باشند (درویشی نیا: ۱۳۷۹، صص ۱۴۸).

صفری شالی (۱۳۸۰) در مقاله‌ای با عنوان نقش تعاونیهای تولید کشاورزی (روستایی) در توسعه پایدار بخش کشاورزی به اهمیت این تعاونیها در توسعه پایدار کشاورزی اشاره کرده، ایشان در دفاع از گفته خود، موارد زیر را به عنوان اهمیت این تعاونیها ذکر نموده:

الف) قطعه قطعه بودن اراضی کشاورزی و نقش تعاونیهای تولید در یکپارچه سازی آن
ب) بالا بردن درآمد اعضا و رعایت عدالت اجتماعی

ج) توجه تعاونیها به حفظ محیط زیست در ضمن نگارنده شروطی را برای موفقیت تعاونیها لازم دانسته که می‌توان گفت:

که این شروط از متن اصول تعاون گرفته شده و با توجه به جامعه روستایی و کشاورزی ایران امروز بومی شده‌اند. (صفری شالی: ۱۳۸۰،

آفاجانی (۱۳۸۰)، در تحقیق پیمایشی خود که تحت عنوان ارزیابی فعالیتها و عملکرد شرکتهای تعاونی تولیدروستایی در استان اصفهان» به عنوان پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد انجام داده، در قسمت نتایج و پیشنهادات به چند نکته کلیدی اشاره کرده که از جمله این موارد تاکید بر اجرای آموزش در تعاونیها می باشد. نگارنده دو نوع آموزش را از هم تفکیک کرده، یک آموزش اعضا در مورد اصول و اهداف شرکت تعاونی و دوم آموزش تخصصی در مورد زمینه فعالیت هر نوع از تعاونی می باشد و در ضمن ایشان به نقش مدیریت در تعاونیها اشاره کرده و بیان نموده که در تعاونیهایی که دارای مدیریت متخصص و کارا بوده و در نتیجه مشارکت و انسجام در بین اعضا برای رفع مشکلات وجود داشته، توانسته به تعاونی موفق و پاسخگویی نیاز اعضا تبدیل شود و در حالی که در تعاونیهایی که به این عوامل توجه ای نداشته اند موفقیت چندانی نداشته اند.

با توجه به تحقیقات انجام شده حداقل دو نکته کلیدی که می توان به آنها رسید یکی اهمیت تعاونیها و نقش آنها در توسعه پایدار و دیگری شروط لازم برای موفقیت آنها می باشد که در قسمتهای بعدی به صورت گذرا به آنها اشاره می شود.

۵- شروط لازم برای موفقیت تعاونیها

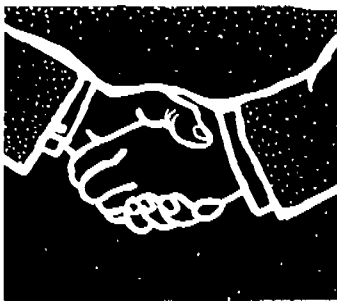
برای موفقیت تعاونیها مهمترین شرط رعایت اصول تعاونی می باشد ولی در شرایط کنونی کشور برحسب اهمیت و تاثیرگذاری بعضی از اصول و موارد، به صورت جداگانه به آنها پرداخته می شود.

الف - رعایت اصول تعاون

در مرحله اول ما شرط موفقیت تعاونیها را رعایت اصول آنها می دانیم و در واقع با حفظ این اصول و ضوابط پذیرفته شده است که تعاونیها می توانند به جایگاه واقعی خود در تامین اهداف و کارکرد مشخصه بپردازند و همچنین بهره وری بالایی را نسبت به نهادهای خود داشته باشند و اگر ما تعاونیهایی را می بینیم که موفقیت چندانی نداشته اند با مطالعه آنها متوجه می شویم که آنها با اهداف و اصول تعاونی رارعايت نکرده اند یا این که ساختار کل کشور در رابطه با آنها مشکل داشته است. لذا برحسب اهمیت به ذکر اصول تعاونی مصوب سی و یکمین کنگره اتحادیه بین المللی تعاون: (I.C.A) که در سال ۱۹۹۵ در منچستر برگزار شد می پردازیم: این اصول رهنمودهایی هستند که طبق آنها تعاونیها تحقق ارزشها را عملی می سازند و با رعایت آنها می توانند موفق باشند که عبارتند از:

اصل اول: عضویت اختیاری و آزاد: اصل دوم: کنترل دموکراتیک توسط اعضا: اصل سوم:

مشارکت اقتصادی اعضا؛ اصل چهارم: خودگردانی و عدم وابستگی؛ اصل پنجم: آموزش، کارورزی و اطلاع رسانی؛ اصل ششم: همکاری بین تعاونیها؛ اصل هفتم: توجه به جامعه (اتحادیه بین المللی تعاون: ۱۳۷۷، صص ۹۰-۹۱).

باب سازمان دادن تعاونیها بر طبق رهیافت از بالا به پایین (Top - down) نظر موافقی ندارند بلکه همگی معتقدند که اصولا کمک دولت می باید جنبه راهنمایی و نظارت داشته و به صورت موفق باشد و تعاونیها باید پیوند خودشان را با دولت رفته رفته

سست سازند و روز به روز به استقلال بیشتری

دست یابند (حسینی مهر: ۱۳۷۰، ص ۷).

۲- رعایت مدیریت در سطح خرد: این بخش تا حدودی به رعایت اصول و ماهیت تعاونی در بین خود اعضا می گردد به این معنی که با مشارکت دموکراتیک و آزادانه اعضا تعدادی که واقعا صلاحیت انتخاب (از لحاظ تعهد، تخصص و اجرایی) را دارند به عنوان هیئت مدیره شرکت انتخاب شوند تا در نتیجه بتوانند اقدامات مثبتی را برای شرکت انجام دهند. در خصوص مدیرعامل هم باید گفت که استخدام مدیرعامل از سوی هیئت مدیره شرکت و با مشورت سازمان کشاورزی انجام شود و نکات زیر مورد توجه قرار گیرد.

الف - آشنایی با فرهنگ جامعه روستایی، تجربه در فعالیتهای کشاورزی، سابقه در امر مدیریت در جامعه روستایی، آشنایی با تعاون و باور اهداف تعاونیها، انگیزه زندگی در روستا ملاک استخدام افراد در تعاونیها باشد.

ب- تناسب و هماهنگی لازم بین مسئولیتهای مدیر و دستمزد و پاداش وی برقرار شود (روحانی: ۱۳۷۸، ص ۲۰۸).

ج) مشخص کردن حدود و فعالیتهاى شرکت

در اغلب موارد از نظر فعالیتهای خدماتی و فعالیتهای زیربنایی بین وظایف شرکتهای تعاونی تولید روستایی و مراکز خدمات روستایی و سایر نهادها تداخل وجود دارد و این تداخل وظایف باعث می شود که هم برای مسئولان اجرایی و همچنین کشاورزان در مورد استفاده از امکانات این نهادها، مسایل و مشکلاتی پدید آید و در عمل باعث رکود در اجرای هدفها و برنامه ها شود. (نوشیروانی و طه: ۱۳۷۲، ص ۱۲۶) برای رفع این مشکل می توان گفت که با اولویت دادن به تعاونیهای تولید (با توجه به اهمیت آنها) می توان باعث ادغام و هماهنگی در فعالیتهای زیربنایی و خدماتی شد و از این طریق به استفاده کارا از منابع محدود پرداخت.

د) توجه به سایر عوامل موثر در موفقیت تعاونیها

۱. ایجاد انگیزه اقتصادی جدید برای تشویق کشاورزان خرده یا به یکپارچه سازی اراضی مانند ازایه خدمات ویژه به کشاورزانی که زمینهای خود را یکپارچه کرده و به یک حداقل

لذا بر طبق مطالعات و پژوهشهای انجام شده یکی از موارد اصلی و کاربردی که در هنگام تشکیل تعاونیها باید به آن دقت داشت اصل عضویت اختیاری و آزاد افراد همراه با اصل آموزش اعضا می باشد زیرا این دو اصل با یکدیگر دارای ارتباط مستقیم و تنگاتنگ می باشند و مثال بارزی که برای این موضوع می توان آورد بحث تعاونیها بعد از اصلاحات ارضی می باشد که در واقع بسیاری از روستاییان را مجبور کردند که اگر می خواهند زمین دریافت کنند باید عضو تعاونیهای روستایی شوند، در حالیکه روستاییان اصلا با اصول و قواعد تعاونی آشنایی نداشتند و آموزش اصولی هم در این زمینه انجام نگرفت و در نتیجه اعضا از تعاونیها استقبال چندانی نکردند و تعدادی از آنها مجبور به انحلال یا ادغام شدند (صفری شالی: ۱۳۷۸، ص ۴۸).

مشارکت اعضا چه در بعد اقتصادی و چه در سایر ابعاد نیز یکی از نکات مهم و کلیدی برای حفظ و موفقیت تعاونیها می باشد و این اصل باید در هنگام آموزش اعضا به آنها تفهیم شود که در صورت عدم مشارکت آنها، تعاونیها نیز قادر به ارائه صحیح خدمات و ادامه حیات نخواهند بود. بر طبق پاره ای از تحقیقات انجام شده ۴ عامل عمده دیگری که باعث عدم استقبال اعضا از تعاونیها می باشد مسئله حفظ مالکیت است در حالی که اگر در ابتدا به اعضا در مورد ماهیت تعاونیها توضیح کامل داده شود و به آنها تفهیم شود که با عضویت آنها در تعاونی مالکیت آنها حفظ خواهد شد، این مشکل پیش نمی آید و همچنین در کنار آن اعضای اولیه تعاونیها برای عملی سازی این امر باید اصول تعاونی را کاملا رعایت کنند.

ب) توجه به مدیریت در تعاونی (در دو سطح کلان و خرد)

بر طبق منابع ذکر شده در بالا و همچنین مطالعات در زمینه تحلیل تاریخی تعاونیها در ایران یکی از عمده مواردی را که باید به آن اذعان داشت مباحث مدیریت در تعاونیها می باشد که این بحث خود در دو سطح خرد و کلان قابل مطالعه و بیان می باشد:

۱ توجه به اصل مدیریت در سطح کلان: مربوط به میزان حمایت، نظارت و دخالت دولت در تعاونیها می باشد، در همین راستا باید اشاره شود که اکثر کارشناسان و صاحب نظران در

مناسب در هر منطقه رسانیده باشند.

۲. ایجاد کمیته‌های برنامه ریزی جهت رفع مشکلات موجود تعاونیها و تعیین استراتژیهای توسعه در هر منطقه با مشارکت تمامی مدیران شرکتها و همکاری متخصصان و دانشگاهیان.

۳- تمرکز فعالیتهای تحقیقاتی آموزشی و ترویجی جهت افزایش عوامل تولید و استفاده بهینه از آنها به ویژه از منابع آبی موجود شکل گیرد (روحانی: ۱۳۷۸ ص ۲۰۸).

۶- اهمیت شرکتهای تعاونی تولید

برای شناخت اهمیت این شرکتها با توجه به موقعیت و شرایط موجود در جامعه به ذکر چندین دلیل در زمره اهداف این تعاونیها می پردازیم:

الف) قطعه قطعه بودن اراضی کشاورزی و نقش تعاونیهای تولید در یکپارچه سازی آن

باید در ابتدا یادآور شد که امروزه در ایران بیش از ۲/۸ میلیون واحد بهره برداری که بیش از ۸۰ درصد، یعنی ۴۵۵ هزار واحد اراضی سنتی خرد و دهقانی زیر ۱۰ هکتار تشکیل می دهند و فقط ۳۰ درصد اراضی کشاورزی را در اختیار دارند. متوسط اراضی هر یک از این واحدها کمتر از ۳ هکتار است که آن هم در ۵ قطعه کوچک پراکنده است. خردی و پراکندگی اراضی به عنوان یک مشکل ساختاری مانع از انجام بهزراعی و کاربرد صحیح روشهای علمی و استفاده مناسب از ماشین آلات و نهاده های نوین کشاورزی در جهت افزایش میزان بهره‌وری با ملاحظات زیست محیطی است به همین

دلیل در قانون توسعه ضرورت ایجاد یک تحول بنیادی در ساختار کشاورزی و تبدیل کشاورزی سنتی به کشاورزی نوین سودآور به عنوان یک هدف استراتژیک مورد تاکید قرار گرفته است. بدیهی است که

این امر جز از طریق تغییر نوع نظام بهره برداری و نهادمندی نظام یا نظامهای بهره برداری نوین و مناسب به عنوان ترکیب کننده همه عوامل تولید و تعیین کننده کم و کیف عملکرد کشاورزی عملی نخواهد شد. (عبداللهی: ۱۳۷۷، ص ۱۴)

با توجه به توضیحات بالا می توان گفت که با انجام عمل یکپارچه سازی توسط تعاونیهای تولید بسیاری از مرزهای عریضی که بین زمینهای کشاورزی قرار گرفته از بین می رود و با علامت مشخص و استاندارد و با اشغال کمترین فضایی این مرزبندی مشخص می شود و همچنین می توان به ایجاد شبکه منظم از آبرسانی پرداخت که این امر نیز باعث می شود که از ایجاد نهرهای متعدد (که در نتیجه هم موجب اشغال فضای زمین کشاورزی می شوند و هم موجب تلفات آب از طریق تبخیر و یا باقی ماندن قسمتی از آب در قسمتهای ناهموار و گود

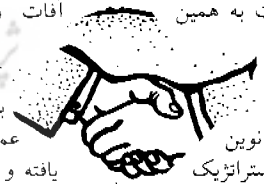
نهرها می شود) جلوگیری کرد و وقتی که با این عمل باعث جلوگیری از تلفات آب و خاک شویم در نهایت موجب افزایش تولید کشاورزان و درآمد اعضا خواهیم شد.

ب) بالا بردن درآمد کشاورزان و زمینه ایجاد توسعه

در زمره اهداف و کارکرد تعاونی تولید باید به این امر نیز اشاره نمود که این تعاونیها از طریق فراهم آوردن نهاده‌ها به صورت گروهی و یا حجم زیاد موجب پایین آمدن هزینه می شوند و از طرف دیگر چون اعضا می توانند تولیدات خود را به شرکت بفروشند به این طریق کنترل قیمت‌ها نیز از دست آنها خارج نمی شود و واسطه‌ها دیگر نمی توانند تاثیر زیادی در تعیین قیمت‌ها داشته باشند و با این اقدام، توزیع و فروش محصول علاوه بر این که در داخل کشور می تواند از طریق تعاونیها انجام گیرد بلکه برای صادرات برخی از محصولات به خارج از کشور نیز تعاونیها می توانند (با همکاری اتحادیه) به این امر اقدام نمایند که در نهایت باعث بالا رفتن درآمد تولیدکنندگان این محصولات هم از طریق مابه‌التفاوت هزینه‌های تولید و هم از طریق افزایش قیمت و داشتن ثبات اقتصادی در هنگام فروش محصول به تعاونی می شود که این عمل می تواند به روند گسترش عدالت اجتماعی در کشور که زمینه‌ساز توسعه در همه ابعاد (اقتصادی، اجتماعی ...) می باشد، کمک نماید. (Schiller: ۱۹۶۹، pp ۱۴۷)

در بیشتر موارد الگوی کشت بهینه شده و تناوب زراعی در برنامه کار شرکتهای تعاونی تولید قرار می گیرد و ضمن اجرای صحیح عملیات کاشت، داشت و برداشت مبارزه با آفات و بیماریهای گیاهی به نحو

مطلوب تری صورت گرفته و در اثر اجرای کارهای فوق و بکارگیری مدیریت مناسب، عملکرد محصولات مختلف افزایش یافته و در نتیجه هزینه‌های تولید کاهش یافته است. یک ارزیابی مالی و اقتصادی که از چند شرکت تعاونی تولید روستایی در استان همدان صورت گرفته، نشان می دهد که اجرای کارهای فوق و بکارگیری علم مدیریت موجب شده که با وجود سرمایه‌گذاریهایی که در سال‌های اولیه برای هر شرکت در زمینه احداث ساختمان، خرید ماشین آلات انجام تسطیح ارضی، احداث کانالهای آبیاری، زهکشی و نظایر آن انجام گرفته است (که در قالب سرمایه‌گذاریهایی ثابت می باشند) همراه با هزینه‌های مربوط به سرمایه‌گذاریهایی جاری با افزایش درآمدهای ناشی از افزایش تولید، سودآوری پروژه‌ها قابل توجه بوده است. مقایسه دیگری بین شرکتهای تعاونی تولید روستایی همدان با سایر مناطق استان نشان می دهد که رشد تولید گندم آبی در سطح استان ۱۲ درصد ولی در شرکتهای مورد بررسی از ۲۸ تا ۷۳ درصد بوده است، از طرفی در دو

مقطع زمانی ۱۳۷۱ و ۱۳۷۴ درصد افزایش هزینه‌های تولید در سطح استان حدود ۳۹۸ درصد ولی در شرکتهای بررسی شده از ۱۳۱ تا ۳۲۶ درصد متغیر بوده است که در هر دو صورت کارایی و نقاط قوت ایجاد این شرکتهارا تایید می نماید. (معاونت برنامه ریزی و پشتیبانی وزارت کشاورزی: ۱۳۷۵ به نقل از کمیته برنامه ریزی توسعه تعاونی تولید: ۱۳۷۶ ص ۵۰).

ج) تبیین ماهیت تعاونیها در حفظ محیط زیست

از آنجا که امروزه مسئله تخریب محیط زیست و کم شدن منابع حیاتی بسیار مورد توجه صاحبانظران توسعه قرار گرفته، لذا ما با توجه به ماهیت تعاونیها به ذکر چند مشخصه موجود در بطن آنها برای حفظ محیط زیست و در نهایت ایجاد توسعه پایدار می پردازیم.

۱ از جمله خصوصیات بارز تعاونیها، علی الخصوص تعاونیهای تولید که باعث برتری آنها بر سایر شرکتهای (خصوصاً شرکتهای سهامی و کشت و صنعت) می شود توانایی آنها در ادغام کار و سرمایه است. یعنی اینکه افرادی که در آن تعاونیها سرمایه دارند خودشان نیز به نوعی درگیر کارهای تعاونی می باشند و از این جهت همه افراد با توجه به مسایل و محیط زیست خود به اداره تعاونیها می پردازند و در نتیجه تمام توان خود را در حفظ محیط زیست به کار می گیرند زیرا هر زبانی به جامعه وارد شود افراد عضو نیز خودشان را در زیان به وجود آمده سهیم می دانند. می توان گفت در تعاونیهای واقعی امکان عملی این مشکل وجود ندارد که صاحب سرمایه با سرمایه‌گذاری در این بخش به اتخاذ تصمیم به نفع خود بپردازد، زیرا در این تعاونیها هر عضو بدون در نظر گرفتن میزان سهم خود دارای یک رای است.

۲ حفظ مالکیت افراد در تعاونیها مزید بر علت بالایی در برتری تعاونیها (از سایر جنبه‌ها) می باشد زیرا افراد احساس می کنند که خودشان ارباب و کارگر خودشان می باشند. همانطور که می دانیم با توجه به تحقیقات متنوعی که انجام گرفته شده، مردم کشور ایران علاقه فراوانی به حفظ مالکیت اموال و زمین خودشان دارند (و از این جهت سایر شرکتهای که خرید سهام آنها باعث سلب مالکیت افراد می شوند در نتیجه نمی توانند پایدار باشند. برای مثال بارز این موضوع می توان از نتایج شرکتهای سهامی زراعی و کشت و صنعت‌ها بعد از اصلاحات ارضی نام برد). ۵

در این راستا باید یادآور شد که افراد وقتی خودشان را مالک چیزی می دانند سعی می کنند که تا حد امکان آسیبی را به آن وارد نسازند. و وقتی که این مالکیت نیز به صورت گروهی (با حفظ مالکیت فردی) باشد، مسئله حفظ مالکیت با این شعار یکی برای همه و همه برای یکی «عملی می شود و هیچ کس به خود اجازه وارد آوردن خسارت به محیط اطراف خود با توجه به حفظ منافع خود نمی دهد و از این جهت می توان گفت، این موضوع مبین آن

از سال ۱۳۵۱ لغایت ۱۳۵۷، ۳۹ شرکت تعاونی تولید روستایی در نقاط مختلف

کشور به وجود آمده بود. از این تعداد، ۲۰ تعاونی پس از انقلاب منحل و

زمینها به اعضا پس داده شد. اگرچه در سالهای اول انقلاب،

توسعه این تعاونیها متوقف شده بود، ولی پس از چند سال، دولت

متوجه شد که بسیاری از کشاورزان به علت کوچک بودن

اراضی خود، قادر به تولید مناسب و افزایش

تولید نیستند. بر این اساس در دهه اخیر،

توسعه این شرکتهادر دستور کار برنامه‌های دولت قرار گرفت.

است که حفظ مالکیت هر یک از افراد توسط تعاونیها باعث توجه به محیط زیست می شود (صفری شالی: ۱۳۷۹، ص ۱۸).

برای مشخص کردن اهمیت عینی این تعاونیها در حفظ محیط زیست می توان از آمار و اطلاعاتی به شرح زیر استفاده کرد:

در سالهای اخیر تعاونیها توجه خود را به جوامع محلی با برنامه های حفظ محیط زیست نشان داده اند که روزه روز فعال تر می شود. تعاونیها در انگلیس، اسکاتلند، سوئیس در کوشش هایشان برای تولید محصولات طبیعی و کاهش فضولات زیست محیطی در بازار نقش رهبری را به دست گرفته اند.

بعضی از انواع تعاونیها با اعلام کردن شعار واحد مواظب زندگی خود و کره زمین باشیم» بر بیش از ۱۸۰ نوع کالا که برای محیط زیست مضر نیست، افزوده اند.

تعاونیهای کشاورزی در برزیل، تعاونیهای (تولید) کود در هندوستان و تعاونیهای درختکاران در تایلند همگی فعالانه در حفظ محیط زیست می کوشند (۴۶- I.C.A.:1995, PP40).

د) توجه تعاونیها به سایر شاخصهای توسعه پایدار

ارتباط تعاونیها با توسعه پایدار واضح است: هنگامی که انسان مفهوم توسعه انسانی را در نظر می گیرد این ارتباط واضح تر می شود این سازمانها به عنوان سازمانهای دمکراتیک و مشارکتی عدالت و برابری را تشویق می کنند و همچنین به عنوان بنگاههای اقتصادی برای اعضا خدمات بازرگانی را فراهم می کنند و در ضمن به عنوان نهادهای محلی بازتاب توجهات محلی اعضا نسبت به عدالت اجتماعی و... محسوب می شوند. از این رو تعجبی ندارد که دبیرکل سازمان ملل در یکی از گزارشات خود در سال ۱۹۹۴ به مجمع عمومی عنوان کرد: بنگاههای تعاونی ابزارهای سازمانی را فراهم می آورند، به کمک این ابزار نسبت چشمگیری از افراد بشر قادر خواهند بود کارهای ایجاد اشتغال مولد، غلبه بر فقر و نیل به یکپارچگی اجتماعی را بدست آورند» (I.C.A.:1995).

سازمان ملل در گزارشی از وضع موجود درباره توسعه در کپنهاگ به سال ۱۹۹۵، در مورد ابعاد بین المللی تعاون می گوید: در حال حاضر جمعا ۷۴۰ میلیون زن و مرد عضو تعاونیها هستند که از طریق اتحادیه ملی با یکدیگر در ارتباط بوده و اعضا اتحادیه بین المللی تعاون محسوب می شوند. برآورد شده است که در جهان جمعا ۸۰۰ میلیون تعاونگر وجود دارد؛ علاوه بر این در حدود ۱۰۰ میلیون نفر دیگر هم برای تعاونیها کار می کنند. از این گذشته، از آنجاکه بنگاههای تعاونی نه تنها برای اعضا و کارکنان بلکه برای خانوادههای بلافضل اهمیت اقتصادی دارند، کل انحصاری که معاش آنها تا حد چشمگیری توسط تعاونیها تامین می شود به سه میلیارد نفر یعنی نیمی از جمعیت جهان بالغ می شود. تعاونیهای کشاورزی بیش از ۵۰ درصد

بسیاری از کالاها را در ایالات متحده، کانادا، اروپا، زاین، هندوستان، برزیل، آرژانتین و آفریقا به بازار عرضه می کنند (اتحادیه بین المللی تعاون: ۱۳۷۶، ص ۶۳).

۷- نتیجه

در این نوشتار پس از ارائه توضیح کوتاهی درباره انواع نظامهای بهره برداری در ایران، با تمرکز بر تعاونیهای تولید روستایی، و همچنین با توجه به فاکتورهای نرم افزاری و سخت افزاری به نقد و ارزیابی این تعاونیها در توسعه پایدار بخش کشاورزی پرداخته شد. به همین منظور سعی شده برای مشخص شدن این امر ابتدا با توجه به آمار و اطلاعات موجود و در دسترس، به نقش تعاونیها در توسعه پایدار (که شکل بارز و ملموس آن در کشاورزی مشخص است) اشاره شود. سپس با توجه به تحلیل نتایج تحقیقات میدانی و کتابخانه ای انجام شده در داخل کشور به نقاط قوت این تعاونیها و همچنین ضعفهایی که در این رابطه مشاهده شده، پرداخته شد. تحلیل نتایج نشان می دهد که بخش کشاورزی کشورهای صنعتی برای افزایش بهره وری و میزان تولید، کاهش هزینه ها و... به سمت تعاونیها رفته اند و در این زمینه توانسته اند به موفقیت های بالایی برسند و اما در کشور ما نیز این تعاونیها در هر جا که بامدیریت متخصص و سازماندهی بهتر، آگاهی و آموزش اعضا، عضویت داوطلبانه و مشارکت عمومی و همگانی (که رابطه معکوس با دخالت دولت دارد) همراه بوده اند، توانسته اند به موفقیت هایی برسند و به همین منظور توصیه می شود با توجه به فاکتورهای ذکر شده و

برای دستیابی به موارد زیر (که نقش اساسی در توسعه پایدار بخش کشاورزی دارند) به تشویق در جهت توسعه این نوع از نظام بهره برداری در شکل درست و واقعی پرداخته شود:

کشت یکپارچه و هماهنگ و جلوگیری از خرد شدن مجدد اراضی

کاهش هزینه های تولید، بالا بردن میزان تولید و در نتیجه افزایش درآمد کشاورزان
افزایش راندمان آبیاری با توجه به کمیابی این ماده حیاتی در کشور
استفاده مشترک از ماشین آلات کشاورزی و تسهیل در ارائه این گونه خدمات با توجه به افزایش سطح مکانیزاسیون
فراهم آوردن صنایع تبدیلی و تکمیلی و جلوگیری از گسترش مهاجرت
تشویق کشاورزان به مشارکت در کارهای دست جمعی با توجه به حفظ محیط زیست
رعایت عدالت اجتماعی در این بخش از تولید که خود می تواند زمینه ساز توسعه پایدار باشد.

منابع

- ۱- اتحادیه بین المللی تعاون. (۱۳۷۷). گزارش کارسی و یکمین کنگره اتحادیه بین المللی تعاون، انتشارات و ترجمه وزارت تعاون، چاپ اول.
- ۲ ازکیا، مصطفی، (۱۳۷۴). جامعه شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران، انتشارات اطلاعات، چاپ چهارم.
- ۳- انصاری، حمید، (۱۳۷۲). مجموعه تقریرات درس انواع و کارکرد تعاونیها، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- ۴- اثنی عشری، م. (۱۳۶۹). نقش شرکتهای سهامی

و کشت و صنعت‌ها، وزارت کشاورزی.

۲۰. معاونت امور نظام بهره‌برداری و وزارت کشاورزی. (۱۳۷۵)، گزارش اجتمالی از اقدامات و عملکرد واحدهای تابعه (جهت ارائه به سمینار روسای سازمانهای کشاورزی و مدیران واحدهای ستادی وزارت کشاورزی) دی ماه ۱۳۷۵.

۲۱. موسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی. (۱۳۷۵)، طرح جامع احیا و توسعه کشاورزی و منابع طبیعی حوزة های ابریز رودخانه های کرخه علیا و در علیا، جلد بیست و یکم، نظام بهره‌برداری.

۲۲. عربی، قادر. (۱۳۷۷)، تعاونیهای تولید: راهبردهای توسعه تعاونیهای تولید در ایران، مجله جهاد، سال هجدهم، شماره ۲۱۱ تا ۲۱۰، مهر و آبان ۱۳۷۷.

۲۳. نجفی، بهاء‌الدین. (۱۳۶۱)، بررسی برخی اثرات تاسیس شرکتهای تعاونی تولید در شهرستان محسنی، مجله علوم کشاورزی ایران، جلد ۱۳، شماره های ۴، ۳، ۲، ۱، سال ۱۳۶۱.

۲۴. نصرتی، حبیب‌الله. (۱۳۷۴)، بررسی اقتصادی واحدهای تعاونی تولید روستایی (کشاورزی) شهرستان رزن و نقش آنها در توسعه کشاورزی منطقه، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.

۲۵. نصریان، حمداله. (۱۳۶۸)، تحلیلی بر لزوم تشکیل نظامهای بهره‌برداری و انگیزه ایجاد شرکتهای تعاونی تولید روستایی، سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستایی و کشت و صنعت‌ها، وزارت کشاورزی.

۲۶. نوزی، مهدی. (۱۳۵۴)، بررسی مقدماتی شرکتهای تعاونی تولید روستایی ناصری، ورله و شاهماران، دفترارزشیابی سهامی زراعی و تعاونی تولید روستایی، وزارت تعاون و امور روستاها.

27. Ischiller, Otto (1969) "Cooperation and Integration in Agricultural Production" Asia publishing house London.

28- Unesco (1995) "The Chair of Sustainable Development" the Unesco Journal on the Environment and Natural Resources Research, Vol. 31, No.3

29- Sudarsky, John (1978) "Rural Cooperatives, Neopatrimonial Regimes and Interventions" Journal of Rural Cooperation Vol VI No 2.

30- International Cooperative Alliance (1995) Report "International Cooperative Principles".

پی نوشت:

۱- سرپرست وقت شرکتهای تعاونی تولید روستایی

مناطق میان‌آب، ملکان، صائین دژ

۲- سرپرست وقت شرکتهای تعاونی تولید روستایی

منطقه جنوب خوزستان

۳- برای کسب اطلاعات بیشتر رجوع شود ۱ به کتاب جامعه شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران از دکتر مصطفی ازکیا (به خصوص صص ۱۸۳ تا ۱۷۲)

۴- تحقیقاتی که با عنوان نگرشی بر زراعتهای جمعی دشت آرزوئیة بافت کرمان، بررسی تعاونیهای تولیدیافته شده استان اصفهان و بررسی شرکت تعاونی تولید روستایی عشق آباد در شهرستان بجنورد توسط سازمان شرکتهای سهامی زراعی و تعاونیهای تولید روستایی انجام گرفته است.

۵- برای کسب اطلاعات بیشتر مراجعه شود به کتابهای الف) جامعه شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران تألیف دکتر ازکیا (به خصوص صص ۲۵۵ تا ۲۲۴) ب) جامعه شناسی روستایی تألیف دکتر وثوقی انتشارات کیهان.

۱۲- طالب، مهدی. (۱۳۷۶)، اصول و آئیندهای تعاونی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.

۱۳- صفری شالی، رضا. (۱۳۷۹)، تاثیر تعاونیها بر سلامت محیط زیست، ماهنامه تعاون، شماره ۱۹۸، مهر ماه ۱۳۷۹.

۱۴- صفری شالی، ر. (۱۳۸۰)، تعاونیهای تولید کشاورزی و نقش آنها در توسعه پایدار بخش کشاورزی، اطلاعات سیاسی و اقتصادی شماره ۱۶۸ تا ۱۶۷، صص ۲۱۹ تا ۲۱۲.

۱۵- عبداللهی، محمد. (۱۳۷۷)، نظامهای بهره‌برداری کشاورزی در ایران، معاونت امور نظام بهره‌برداری وزارت کشاورزی.

۱۶- کمیته برنامه ریزی توسعه تعاونیهای تولید. (۱۳۷۶)، گزارش گروه کار توسعه تعاونیهای تولید روستایی، موسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی وزارت کشاورزی.

معاونت برنامه ریزی و پشتیبانی وزارت کشاورزی. (۱۳۷۵)، ارزیابی و تحلیل اقتصادی شرکتهای تعاونی تولید روستایی همدان، (دفتر نظارت و ارزشیابی)

۱۷- زارع زاده، محمود. (۱۳۷۷)، تعاونیهای کشاورزی را توسعه دهیم (قسمت اول)، مجله تعاون، شماره ۸۶، آبان ۱۳۷۷.

۱۸- روحانی، سیاوش. (۱۳۷۸)، بررسی عملکرد شرکتهای تعاونی تولید روستایی استان همدان، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال هفتم، شماره ۲۵، بهار ۱۳۷۸.

۱۹- زهتابیان، ستار. (۱۳۶۸)، تحلیلی بر لزوم ساخت نظامهای بهره‌برداری و ایجاد واحدهای تولیدی به شکل تعاونی تولید روستایی، مجموعه مقالات اولین سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستایی

زراعی و تعاونیهای تولید روستایی در کاربرد عوامل تولید، مجموعه مقالات دومین سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستایی و کشت و صنعتها، وزارت کشاورزی.

۵- احمدی، محمدتقی. (۱۳۷۸)، بررسی عوامل موثر بر عضویت کشاورزان در تعاونیهای تولید روستایی در قالب الگوی تلفیقی انتشار نوآوریها، مطالعه موردی در استان فارس، پایان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس.

۶- انوشیروانی، احمد، طه، مهدیه. (۱۳۷۲)، شرکتهای تعاونی تولید روستایی، مروری در پیشینه و نگاهی به مسایل و مشکلات، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال اول، شماره ۳، پاییز ۱۳۷۲.

۷- بارانی، غ. (۱۳۶۹)، یکپارچه سازی اراضی کشاورزی در قالب شرکتهای تعاونی تولید روستایی گامی در جهت کاهش مصرف آب، مجموعه مقالات دومین سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستایی و کشت و صنعت‌ها، وزارت کشاورزی.

۸- درویشی نیا، علی اصغر. (۱۳۷۹)، ارزیابی میزان موفقیت شرکتهای تعاونی تولید روستایی در استان مازندران، پایان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس.

۹- حسینی مهر، کمال. (۱۳۷۰)، نظری بر مسایل و مشکلات عمده تعاونیهای کشور، ماهنامه تعاون، دوره جدید، شماره دوازدهم، مهر ۱۳۷۰.

۱۰- سلطانی، غلامرضا، نجفی، بهاء‌الدین. (۱۳۷۲)، اقتصاد کشاورزی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ اول.

۱۱- سازمان مرکزی تعاون روستایی. (۱۳۶۵)، مجموعه گزارش سیمای تعاون روستایی.